

استانداردسازی و توسعه صادرات

عاطفه خسروی مدیر مسئول

استاندارد واژه‌ای کلیدی در تمام اقتصادهای جهان است که به یکی از مهم‌ترین فاکتورهای توسعه صادرات و تحقق اقتصاد پایدار بدل شده است. استانداردها نقش بسیار مهم و کلیدی در توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌کنند. آنها به‌عنوان ابزارهایی برای بهبود کیفیت محصولات، افزایش بهره‌وری، ارتقای رقابت‌پذیری و تسهیل تجارت داخلی و خارجی شناخته می‌شوند. با تعیین معیارهای مشخص برای کالاها، خدمات و فرایندها، استانداردها به ایجاد نظم در بازار، کاهش ریسک‌های اقتصادی و افزایش اعتماد میان تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان و سرمایه‌گذاران کمک می‌کنند. یکی از اصلی‌ترین تأثیرات استاندارد بر توسعه اقتصادی، ارتقای کیفیت محصولات و خدمات است، زمانی که تولیدکنندگان با استفاده از استانداردهای معتبر، کالاهایی باکیفیت تولید می‌کنند، مصرف‌کنندگان رضایت بیشتری خواهند داشت و این موضوع موجب افزایش تقاضا، رشد تولید و گردش اقتصادی می‌شود. همچنین، استفاده از استانداردها در فرآیندهای تولیدی، به کاهش اتلاف منابع، صرفه‌جویی در انرژی و افزایش بهره‌وری کمک می‌کند، که این عوامل در مجموع موجب کاهش هزینه‌های تولید و افزایش سودآوری می‌شوند.

از سوی دیگر، استانداردها ابزار مهمی در ارتقای رقابت‌پذیری بین‌المللی هستند. کشورهایی که از استانداردهای بین‌المللی در تولیدات خود بهره می‌برند، می‌توانند راحت‌تر به بازارهای جهانی راه پیدا کنند و سهم بیشتری از تجارت جهانی را به‌دست آورند. در نتیجه، افزایش صادرات منجر به ورود ارز خارجی، ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی می‌شود. همچنین، استانداردها زیرساخت مناسبی برای جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی فراهم می‌کنند؛ چراکه شفافیت و اطمینان حاصل از رعایت استانداردها، ریسک سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد. از سوی دیگر، استانداردها به‌عنوان ابزارهای کارآمد در نظام‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نقشی کلیدی در ارتقای سطح زندگی جوامع ایفا می‌کنند و نقش مهمی در تسهیل صادرات کالاها و خدمات دارند. رعایت استانداردهای بین‌المللی باعث می‌شود محصولات تولیدی یک کشور قابلیت رقابت در بازارهای جهانی را پیدا کنند و اعتماد مشتریان خارجی جلب شود. کشورهایی که محصولات‌شان مطابق با استانداردهای فنی، بهداشتی، زیست‌محیطی و کیفی جهانی هستند، آسان‌تر می‌توانند به بازارهای بین‌المللی راه پیدا کنند و سهم بیشتری از تجارت جهانی را به خود اختصاص دهند.

بااین‌همه رعایت استانداردهای بین‌المللی به‌ویژه در حوزه صادرات در ایران با چالش‌های جدی مواجه است. یکی از مهم‌ترین چالش‌های ایران در زمینه استاندارد، عدم‌بروزرسانی سریع استانداردهای ملی متناسب با فناوری‌های نوین جهانی است. همچنین ضعف در اجرای دقیق و سراسری استانداردها در داخل کشور، موجب می‌شود که برخی محصولات ایرانی در بازارهای بین‌المللی با مشکلات کیفی روبه‌رو شوند و در نهایت نبود ارتباط موثر میان بخش‌های تولیدی و سازمان استاندارد نیز یکی از موانع رشد جایگاه بین‌المللی ایران محسوب می‌شود. به این ترتیب اقتصاد ایران در مسیر دسترسی و بهره‌گیری موثر از استانداردهای جهانی با چالش‌های متعددی روبه‌رو است که این موانع، توان رقابت‌پذیری محصولات ایرانی در بازارهای بین‌المللی را کاهش می‌دهند. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، تجربه‌های اقتصادی و محدودیت‌های بین‌المللی است که همکاری مستقیم با نهادهای جهانی استانداردسازی مانند ISO، IEC، Codex Alimentarius و دشوار کرده است. این محدودیت‌ها موجب شده ایران از مشارکت در فرآیندهای تدوین استانداردهای جهانی و دسترسی به اطلاعات و منابع فنی به‌روز محروم بماند.

از سوی دیگر، ضعف در هماهنگی میان استانداردهای ملی و بین‌المللی یکی دیگر از موانع اساسی است. در بسیاری از موارد، استانداردهای داخلی با الزامات جهانی تطابق کامل ندارند و این مسئله بارها تاکنون منجر به رد شدن کالاهای صادراتی ایران در بازارهای هدف شده است. در بررسی چالش‌های یادشده، به نبود یک سازکار موثر برای بروزرسانی و تطبیق استانداردها با تحولات جهانی می‌رسیم که نشان‌دهنده یک ضعف ساختاری در نظام استانداردسازی کشور است.

افزون بر این، فقدان آگاهی و آموزش در میان نگاهه‌های اقتصادی، به‌ویژه شرک‌تهای کوچک و متوسط، موجب شده بسیاری از آنها نسبت به اهمیت استانداردهای بین‌المللی بی‌اطلاع باشند یا توان اجرایی کردن آنها را نداشته باشند. نبود مشاوره فنی، آموزش تخصصی و حمایت دولت در این زمینه، مانعی جدی بر سر راه توسعه صادرات محسوب می‌شود. در کنار این مسائل، محدودیت منابع مالی و دسترسی به فناوری‌های روز، اجرای استانداردهای بین‌المللی را برای بسیاری از واحدهای تولیدی دشوار یا غیرممکن کرده است، چراکه این استانداردها نیازمند سرمایه‌گذاری در تجهیزات، سیستم‌های کنترل کیفیت و نیروی انسانی متخصص هستند.

در نهایت، بروکراسی اداری و ضعف در نظارت بر اجرای استانداردها نیز از دیگر موانع موجود است. فرآیند دریافت گواهینامه‌های استاندارد، حتی در سطح ملی، پیچیده، زمانبر و در برخی موارد غیرشفاف است. همچنین، نبود نظارت دقیق باعث شده است برخی تولیدکنندگان تنها برای رفع تکلیف و دریافت مجوز به استانداردها توجه کنند، نه برای ارتقای واقعی کیفیت.

در مجموع، مشکل اقتصاد ایران در دسترسی به استانداردهای جهانی، صرفاً فنی نیست، بلکه ریشه در مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، سیاسی، ساختاری و مدیریتی دارد. رفع این چالش‌ها نیازمند رویکردی جامع است که شامل بهبود روابط بین‌المللی، اصلاح ساختارهای داخلی استانداردسازی، توانمندسازی نگاهها و حمایت جدی دولت از تولید صادرات‌محور باشد. تنها با چنین نگاهی می‌توان ایران را به جایگاهی شایسته در تجارت جهانی رساند.

اقتصاد و توسعه

editor@smtnews.ir

استاندارد ناتمام

صادرات غیرنفتی و افزایش همکاری‌های بین‌المللی می‌تواند موجب تحول در حوزه استانداردسازی کشور شود. استانداردسازی یکی از ابزارهای کلیدی در مسیر توسعه اقتصادی، صنعتی و اجتماعی ایران به‌شمار می‌رود. ارتقای فرهنگ استاندارد، حمایت از تولیدکنندگان استاندارد‌محور و تقویت نهادهای نظارتی از جمله اقداماتی است که می‌تواند به بهبود وضعیت موجود کمک کند. در نهایت، استاندارد نه‌تنها یک الزام فنی، بلکه نمادی از تعهد به کیفیت، ایمنی و حقوق مصرف‌کننده است. در آستانه روز جهانی استاندارد در پرونده این شماره **اقتصاد** به جایگاه استاندارد در ایران و مشکلات این بخش پرداخته‌ایم.

برعهده دارد. همچنین با همکاری سازمان‌های بین‌المللی مانند ISO و IEC، تلاش می‌کند تا استانداردهای داخلی را با معیارهای جهانی هماهنگ سازد. سازمان استاندارد همچنین نقش موثری در نظارت بر کالاهای وارداتی و صادراتی دارد تا سلامت، ایمنی و کیفیت آنها تضمین شود.

باوجود تلاش‌های انجام‌گرفته، استانداردسازی در ایران با چالش‌هایی نظیر نبود زیرساخت‌های مناسب، ضعف در اجرای موثر استانداردها و کمبود آگاهی عمومی روبه‌روست. همچنین، برخی تولیدکنندگان به‌دلیل هزینه‌های اجرایی یا نبود مشوق‌های کافی، به رعایت استانداردهای کیفی پایبند نیستند. با این حال، فرصت‌هایی نظیر توسعه فناوری، تقویت

استاندارد به مجموعه‌ای از معیارها، ضوابط و مقررات گفته می‌شود که برای تضمین کیفیت، ایمنی و کارایی محصولات و خدمات تدوین می‌شود. رعایت استانداردها باعث افزایش رضایت مصرف‌کنندگان، کاهش هزینه‌ها، ارتقای بهره‌وری و تسهیل در مبادلات تجاری داخلی و بین‌المللی می‌شود. در دنیای امروز، استانداردسازی به‌عنوان یکی از ارکان مهم توسعه پایدار شناخته می‌شود و کشورها با تدوین و اجرای استانداردهای جامع می‌کوشند تا کیفیت زندگی شهروندان خود را بهبود دهند.

در ایران، نهاد اصلی متولی امور استاندارد، «سازمان ملی استاندارد ایران» است که زیر نظر ریاست‌جمهوری فعالیت می‌کند. این سازمان وظیفه تدوین، بازنگری، ابلاغ و نظارت بر اجرای استانداردهای ملی را

پیش‌تازان رعایت استاندارد

در جهان امروز، رعایت استانداردها دیگر صرفاً یک الزام فنی نیست، بلکه شاخصی برای توسعه‌یافتگی کشورها و میزان تعهد آنها به کیفیت، ایمنی و حقوق مصرف‌کنندگان به‌شمار می‌آید. در این میان، برخی کشورها توانسته‌اند با تکیه بر زیرساخت‌های علمی، نظام‌های نظارتی قوی و فرهنگ عمومی کیفیت، جایگاه برجسته‌ای در عرصه استانداردسازی جهانی به‌دست آورند.

استانداردهای رایج در جهان

استانداردها به‌عنوان معیارهای سنجش و مقایسه، نقشی حیاتی در ساماندی فعالیت‌های تولیدی، خدماتی و بازرگانی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی ایفا می‌کنند. این ابزار ارزشمند، با تعیین چارچوب‌ها و الزامات مشخص، به ارتقای کیفیت محصولات، حفظ سلامتی و ایمنی مصرف‌کنندگان، تسهیل تبادل کالا و خدمات و در نهایت، بهینه‌سازی فرآیندهای اقتصادی و اجتماعی کمک شایانی می‌کند.

به‌طورکلی، استانداردها را می‌توان به دسته‌های زیر تقسیم کرد؛

استانداردهای ملی: هر کشور برای نظم‌بخشی به فعالیت‌های تولیدی، خدماتی و بازرگانی در قلمرو خود، مجموعه‌ای از استانداردها را تدوین و به‌اجرا می‌گذارد که به آنها «استانداردهای ملی» اطلاق می‌شود. این استانداردها توسط مرجع قانونی ذی‌صلاح، مانند سازمان ملی استاندارد آن کشور، تدوین و ابلاغ می‌شوند.

استانداردهای بین‌المللی: در عرصه بین‌الملل، سازمان‌های تخصصی همچون «سازمان بین‌المللی استانداردسازی» (ISO) و «کمیسیون بین‌المللی الکتروتکنیک» (IEC) با گرد هم آوردن متخصصان و نمایندگان کشورهای عضو، اقدام به تدوین استانداردهایی جامع و فراگیر می‌کنند که به آنها «استانداردهای بین‌المللی» می‌گویند. این استانداردها پس از طی مراحل قانونی و کسب حدنصاب آراء، به‌عنوان الگویی موردقبول برای کشورهای عضو به‌تصویب می‌رسند. استانداردهای منطقه‌ای: در برخی از مناطق جهان، سازمان‌های

نقش استاندارد در کشورهای صنعتی

در کشورهای صنعتی، استاندارد نه‌تنها یک الزام فنی، بلکه یکی از ارکان بنیادین توسعه اقتصادی، ارتقای کیفیت محصولات و رقابت‌پذیری جهانی به‌شمار می‌رود. این کشورها با بهره‌گیری از نظام‌های استانداردسازی دقیق و کارآمد، توانسته‌اند پایه‌های تولید پیشرفته، تجارت موفق و اعتماد عمومی را مستحکم کنند.

یکی از اصلی‌ترین نقش‌های استاندارد در این کشورها، تضمین کیفیت و ایمنی محصولات است. استانداردها معیارهای مشخصی برای طراحی، تولید و توزیع کالاها تعیین می‌کنند و همین موضوع سبب می‌شود که مصرف‌کنندگان با اطمینان خاطر از کیفیت کالاها استفاده کنند. در نتیجه، میزان خرابی‌ها، حوادث ناشی از نقص فنی و نارضایتی مشتریان به‌حداقل می‌رسد.

استانداردها همچنین تأثیر مستقیمی بر بهره‌وری و کاهش هزینه‌های تولید دارند. با استانداردسازی فرایندها، میزان دوباره‌کاری، اتلاف منابع و اشتباهات انسانی کاهش یافته و چرخه تولید با سرعت و دقت بیشتری انجام می‌شود. این موضوع به‌ویژه در صنایع بزرگ و پیشرفته، عامل مهمی در رقابت‌پذیری و کاهش نرخ تمام‌شده محصولات است. یکی دیگر از مزایای کلیدی رعایت استاندارد در کشورهای صنعتی، تسهیل تجارت و صادرات بین‌المللی است. محصولات این کشورها اغلب منطبق با استانداردهای بین‌المللی مانند ISO، IEC تولید می‌شوند؛ از این‌رو، ورود آنها به بازارهای جهانی با کمترین مانع قانونی یا فنی مواجه می‌شود. استانداردها در واقع به‌عنوان یک زبان مشترک

آلمان، پرچم‌دار سختگیری فنی

در آمریکا، استانداردسازی توسط نهادهای مختلفی مانند ANSI و ASTM دنبال می‌شود. حوزه‌هایی نظیر دارو، غذا و فناوری تحت‌نظارت سختگیرانه سازمان‌هایی مانند FDA قرار دارند. این ساختار باعث شده است اجرای استانداردها در ایالات‌متحده جنبه‌ای الزام‌آور داشته باشد و تخطی از آنها با جرمیه‌ها و تبعات جدی مواجه شود. همچنین، آمریکا نقش پررنگی در تدوین استانداردهای بین‌المللی دارد.

☐ سوئد و کشورهای اسکاندیناوی؛ پیش‌تازان استانداردهای محیط‌زیستی

کشورهای شمال اروپا، از جمله سوئد، نروژ و دانمارک نیز در رعایت استانداردهای محیط‌زیستی، ایمنی و کیفیت زندگی، در صدر جدول جهانی قرار دارند. در این کشورها، شفافیت اداری، فرهنگ مشارکت عمومی و تأکید بر توسعه پایدار، سبب شده است تا رعایت استانداردها به یک عادت اجتماعی تبدیل شود. استانداردهای مربوط به انرژی‌های پاک، حمل‌ونقل سبز و ساختمان‌های پایدار از جمله حوزه‌هایی هستند که در این کشورها جدی گرفته می‌شوند.

نقش استاندارد در تولید و صادرات

کالاهایی باکیفیت و مطمئن شناخته می‌شوند. این اعتماد، در درازمدت به توسعه بازار، افزایش صادرات و جذب سرمایه‌گذاری خارجی منجر می‌شود.

در نهایت، می‌توان گفت که استاندارد، پیوندی حیاتی بین تولید داخلی و بازارهای جهانی ایجاد می‌کند. کشورهایی که بتوانند نظام استانداردسازی خود را تقویت و با تحولات بین‌المللی هماهنگ کنند، در مسیر رشد اقتصادی، اشتغالزایی و ارتقای جایگاه جهانی خود گام‌های موثری برخواهند داشت.

سخن پایانی

بررسی تجربیات این کشورها نشان می‌دهد که موفقیت در حوزه استانداردسازی به عوامل متعددی بستگی دارد: وجود نهادهای حرفه‌ای و مستقل، قانون‌گذاری دقیق، فرهنگ‌سازی عمومی، همکاری بین دولت و بخش خصوصی و در نهایت، بروزرسانی مستمر استانداردها متناسب با پیشرفت فناوری. این کشورها درک کرده‌اند که استاندارد، نه مانعی برای رشد، بلکه ابزاری برای رقابت در بازار جهانی است. ایران نیز با برخورداری از ظرفیت‌های علمی و صنعتی، می‌تواند با الگوبرداری از این کشورها، جایگاه خود را در حوزه استانداردسازی ارتقا دهد. تقویت زیرساخت‌های نظارتی، فرهنگ‌سازی عمومی و هم‌راست کردن تولید با الزامات کیفی جهانی، می‌تواند ایران را به مسیر رشد و رقابت‌پذیری بیشتر در عرصه بین‌المللی هدایت کند.

چالش‌های

استانداردسازی در ایران

بهرام آقاچان پور کارشناس مهندسی صنایع

استاندارد عبارت است از نظمی مبتنی بر نتایج ثابت علوم، فنون و تجارب بشری، که به‌صورت قواعد، مقررات و نظام‌هایی به‌منظور ایجاد هماهنگی و وحدت رویه، افزایش میزان تفاهم، تسهیل ارتباطات، توسعه صنعت، صرفه‌جویی در اقتصاد ملی، حفظ سلامت و ایمنی عمومی، گسترش مبادلات بازرگانی داخلی و خارجی و... به کار می‌رود. به عبارت دیگر، اندازه معمول هر چیز را که بر پایه قرارداد، سنت یا تصمیم سازمانی مبنا و پیمانه اندازه‌گیری درنظرگرفته‌شده را استاندارد می‌گویند. استاندارد و استاندارد کردن از پایه‌های استوار علم و فناوری است که در پیشرفت صنعت و اقتصاد نقش بسزایی دارد و باید در راستای افزایش سطح کیفیت‌ها تلاش کرد تا به فناوری پیشرفته تولید هر محصول نائل آمد. اغلب چنین می‌پندارند که استاندارد فقط برای حفظ منفعت مصرف‌کننده است؛ البته این نظر تا حدی صحیح است و استاندارد به نیازهای فردی و اقتصادی مصرف‌کنندگان توجه دارد، اما استحکام صنعت و فناوری را نیز در نظر دارد و می‌توان گفت که سود حاصل از رعایت استاندارد برای تولیدکنندگان بیش از مصرف‌کنندگان است، زیرا صرفه‌جویی‌های حاصل از کاهش انواع قطعات و مواد تولیدی ضروری و ضایعات، به‌قدری چشمگیر است که هرگونه سرمایه‌گذاری در زمینه استانداردسازی فرآورده‌ها و خدمات را برای صاحبان صنایع موجه می‌سازد، به‌طوری‌که آنان در اندک زمان می‌توانند نتایج ملموس آن را در مبالغ ذخیره‌شده مشاهده کنند. با اجرای قوانین و مقررات استاندارد هزینه‌های انبارداری و ساخت ابزار و ماشین‌آلات تنزل می‌یابد؛ روند تولید، منظم می‌شود؛ آرایش عملکرد کارخانه‌ها به نحو متعادل تنظیم می‌گردد؛ نگهداری اسناد، نقشه‌ها و طرح‌های مربوط به تولید محصولات طبق یک نظام دقیق بازایی سریع، طبقه‌بندی و بایگانی می‌شود؛ همکاری میان واحدهای مختلف سازمان یا کارخانه برای پیشبرد روند تولید میسر می‌شود؛ تفاهم کارکنان در مسائل فنی تحقق می‌پذیرد و سرانجام با تولید آلات دارای کیفیت و بست‌بندی مطلوب، رضایت مصرف‌کنندگان نیز جلب می‌شود و بدین‌ترتیب استاندارد، شالوده استواری را برای پیشرفت و توسعه صنعت و اقتصاد فراهم می‌سازد.

باتوجه به موارد یادشده استانداردسازی و در دسترس بودن استانداردهای ملی هماهنگ با اولویت‌های رشد تولید، رفع موانع فنی و تقویت تجارت عادلانه و همچنین همگام شدن استانداردها با رویکرد آینده‌نگر که نیاز اساسی است. نظام استانداردسازی کشور براساس ارتقا و حفظ منافع ملی، رفاه اجتماعی، سلامت، ایمنی بیشتر برای مردم، محیط‌زیست پایدار و حفظ و توسعه بازارهای داخلی و صادراتی تبیین شده، بر همین مبنا، استانداردسازی زیربنای کمک به تعامل بیش از پیش صنعت (تولید کالا یا خدمت)، دولت و مصرف‌کننده است. روند صدور دانش و فناوری توسعه استانداردسازی و مدیریت کیفیت به‌عنوان یکی ازعوامل رشد اقتصادی و تحقق توسعه پایدار محسوب می‌شود، بنابراین بیشتر جوامع پیشرفته در دنیای امروز دارای استراتژی، برنامه و نقشه‌های کلان در حوزه‌های مختلف استاندارد و کیفیت در عالی‌ترین سطح ملی خود هستند. سند جامع و نقشه‌راه تحول نظام استانداردسازی و مدیریت کیفیت کشور سندی است که راهبردهای ملی و مشارکت ذی‌نفعان را در حوزه استاندارد و مدیریت کیفیت کشور تعیین می‌کند و به تحقق اهداف کلان دولت در زمینه‌هایی از جمله توسعه صنعتی، رقابت‌پذیری کالا و خدمات ملی در بازارهای جهانی، استفاده کارآمد از منابع طبیعی و انسانی ایمنی مواد غذایی، بهداشت، محیط‌زیست و تغییرات آب‌وهوایی به‌منظور توسعه پایدار، افزایش رفاه و رضایتمندی اجتماعی کمک می‌کند و با ارائه یک نقشه‌راه و برنامه برای تنظیم نظام جامع استانداردسازی و مدیریت کیفیت کشور، به‌عنوان فرصتی برای افزایش آگاهی از اهمیت و نقش آفرینی استاندارد و کیفیت در توسعه پایدار و چگونگی بهره‌مندی ذی‌نفعان ملی از آنها است.

آن‌ها تعامل میان پیشرفت‌های بشر و استاندارد، تعاملی همیشگی است، استانداردسازی زمینه‌ها را فراهم توسعه اقتصاد، توسعه دانش، مهارت و فناوری را فراهم می‌سازد و توسعه این مهارت‌ها و توانمندی‌های بشری ضرورت‌های استانداردسازی را تشدید می‌کند که نتیجه آن توسعه و رشد همه‌جانبه، افزایش توان ملی، ارتقای قدرت رقابت در عرصه‌های بین‌المللی و افزایش سطح رفاه عمومی است.